

באר הגולה 66

הלכות שבת סימן רסא

רצה לעשות ממנו מקצת עושה, ובכלבד שיוסיף (כב) *איהו זמן שיהיה נדאי יום מחל על הקדש.
*ו'שעור זמן בין השמשות הוא (כג) שלשת רבעי מיל, שהם מהלך (ו) אלא ו'משמאות אמות (כד) *קדם

באר היטב

(ו) אלא ו'ת"ק. והוא כמו רביעית שעה קדם צ"ה. ורב פוסקים כתבו: ב' שעות קדם הלילה צריך להוסיף שהוא חלק י"ב, דוקא דשביעית ותוספת הוא לי

משנה ברורה

שהוא מקבלו עליו לשם תוספת שבת או על ידי אמירת 'ברוך',
וכדלקמן בסעיף ד. ואם מהני לזה קבלה בלבד, צ"ל לקמן בסמן תרח
סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה שם²⁸⁵. ועין לקמן ב"ס"ג סעיף י בהג"ה,
דמנהגו שהאשה המדלקת נרות לשבת היא מקבלת שבת בהדלקה²⁸⁶:
(כב) איהו זמן. ולא סגי בהוספה בלבד, אלא שצריך קצת יותר.
ושעור התוספת עם בין השמשות ביחד (יש) עולה כמעט חצי שעה.
ועין בבאר הגולה: (כג) שלשת רבעי מיל. והוא (כ) לערך רבע
שעה. והנה השלחן צריך הזכיר בסעיף זה דעת רבנו תם וסיעתו, אבל
הרבה מהראשונים סבירא להו, וגם הגר"א הסכים לשיטתם, דבין
השמשות מתחיל תפך אחר תחלת השקיעה, הינו משעה שהחמה
נתפסה מעיניו, ונמשך זמן כדי שלשת רבעי מיל, ואחר כך בסמוך
לו יוצאין השלשה פוכבים בעינים, והוא לילה מן התורה לכל דבר.
ולפי זה יש לזהר מאד שלא לעשות מלאכה אחר שהחמה נתפסה
מעיניו, ואפילו מלאכת מצוה, כגון הדלקת הנרות לסעודת שבת²⁸⁷. גם
כן יזהר מאד לגמור הדלקתם קדם שתשקע החמה²⁸⁸. דלאחר כך הוא
בכלל בין השמשות, ועין לעיל בסעיף קטן ו. ולכתחלה אין להמתין
עד הרגע האחרון, רק יקדים הדלקתם משעה שהשמש בראשי
האילנות, כדלקמן. ומי שמחמיר על עצמו ופורש עצמו ממלאכה חצי
שעה או על-כ"פנים שליש שעה קדם שקיעה, אשר לו, דהוא יוצא
בזה (כא) ידי שיטת כל הראשונים²⁸⁹. ולענין מוצאי שבת, עין בבאר
הגולה שבארנו בשם הפוסקים, דכללי עלמא השעור דשלשת רבעי מיל
משמנה לפי הזמן והמקום, ולא נאמר זה בגמרא אלא באפק בכל
בזמן ניסן ותשרי שהנמים והלילות שונים, ובמקומותינו שנוטה לצד
צפון העולם, מתאריך הרבה יותר, על-כן יש לזהר מאד שלא לעשות
מלאכה במוצאי שבת אף שנתאחר זמן רב אחר השקיעה, עד שיצא
שלשה פוכבים קטנים, וכדלקמן בסמן רצ"ב סעיף ב, ועין שם במשנה
ברורה ובאר הגולה: (כד) קדם הלילה. לילה נקרא מן התורה

באר הגולה

השעור הזה, אמנם בספר מנחת כהן דעתו להלכה, דאפילו לשיטת רבנו תם
הארכה מילין הם זמניות ובימי הקיץ מאריך יותר, ולא נאמר דברי הגמרא רק
בזמן ניסן ותשרי שהנמים והלילות שונים, מה שאין כן בשאר ימים משמנה הענין
לפי הזמן ואף למשעה ספיק שם שאין לסמוך על סקרא זו רק להחמיר, וכן
במוצאי שבת, ולא להקל. [וכן משמע ממה שכתב המגן אברהם בשם מהר"ל,
דלענין קבלת שבת פשיטא דאלין בכל יום אחר שעותיו נרצה לומר, שמתחלק
הזמן דמעמוד השחר עד צאת הכוכבים, שבתוכו נכלל הזמן ד' מילין גסמן
אחר שעותיו, וכן הוא גם דעת הגר"א בבאורו, דכל שעור הגמרא, בין ד'ר'
מילין עד צאת כל הכוכבים לשיטתו, ובין ד'ר' רבעי מיל שהוא זמן בין
השמשות, הכל הוא בזמן ניסן ותשרי, מה שאין כן בזמן אחר משמנה לפי הזמן,
ובימי הקיץ הבין השמשות מאריך הרבה יותר. וכן כתב הגר"א עוד, דשעור
הגמרא לא נאמר רק באפק בכל, אלא במדינותינו שבוטין לצד צפון, הבין
השמשות מאריך אמר יותר, וכן כתב ספר מנחת כהן: ומי הוא בזמנו שיוכל
לכונן הזמן בצמצום, על-כן במוצאי שבת יש לזהר מאד אפילו לדעת הגאונים
והגר"א שלא לעשות מלאכה עד שיצא הג' פוכבים בינונים, שהוא הסמן
המפקק להלילה הנאמר בגמרא בקמה מקומות [בכרובות ב' ע"א ופסחים ב' ע"א
ומגיל' כ' ע"ב], וקדם לכן לא הוי לילה נדאי, וסימן זה שיהיה בכל מקום ויכל
זמן, אך מפני שאין אנו בקיאים בבינונים צריך קטנים וכדלקמן. ועין בסמן רצ"ב
מה שכתבנו אודות 'הכסף העליון ושהו לפתוח', מה שישן גסמן לענין מוצאי
שבת. ולדעת רבנו תם צריך להמתין במוצאי שבת מלעשות מלאכה עד זמן ד'
מילין, שהוא על-כ"פנים שער שעה וחמש מעת תחלת השקיעה, שלדעתו או
זמן יציאת ג' פוכבים בינונים, וכן לכתחלה יצא דעת רבנו תם וכל הני רבנות
הפוסקים בשיטתו, שלא לעשות מלאכה במוצאי שבת עד שישלם השעור ד'
מילין. ועין מה שכתבנו לקמן בסמן רצ"ב בבאר הגולה דבור המתחיל 'עד בסוף
הדבור מה שכתבנו שם. ולענין שעות זמניות בימים האחרים נראה, דאם רוצה
שיתקן העליון ושהו לפתוח, יתנו ששקע האדם מן כל פת הדקדק בעד
הפער, ויש גסמן ב' פוכבים, אין צריך להחמיר להמתין על שעות זמניות
בימים האחרים אפילו לדעת רבנו תם²⁹⁰. נראה אלו שני הסימנים גסמן נאמר בגמרא
(שבת ל"ה) על זמן הלילה, ואיתא גסמן שם בגמרא דאפי' הנה מסתפל על
סימני דהכסף, עין שם בגמרא, ומשמע דבסימן זה לבד הנה מסתפל, ונהי דאין
אנו בקיאים כל כך כמותם, על-כ"פנים בהצטרף גסמן סימן הכוכבים, בנדיא
שוב אין לנו להחמיר יותר, ומוטב לנו לומר שאין אנו בקיאים בחשבון האפיקים

שמשמנה החמה בהלכותיה לפי המקום והזמן, ועל-כן אין אנו יודעין היטב חשבון ד' מילין שהוא רק סימן אחר, ויש לנו בזה לתלות, משאמר שאנו טועין
בזה השני סימנים: * איהו זמן. עין במשנה ברורה שכתבנו דלא סגי וכו', כן כתב הרא"ש פרק המביא, והוא בבית יוסף. וכתבו הפוסקים דלא אקביר
שעורו מן הגמרא, ונראה דעל-כ"פנים הוא פחות מדי' ג' רבעי מיל נדאי לא הכי יצא קצת תוספות בראש השנה ד'ט ע"א ד"ה רבי עקיבא³⁰⁰, בזה שהקשו מהא
דאיתא בשבת 'ספק חשכה', עין שם, ולכן סתמתי במשנה ברורה בהתייחס: * ו'שעור זמן בין השמשות וכו'. הנה בשבת ל"ה אמרנו: הלכה כרבי יהודה לענין
שבת והלכה כרבי יוסי לענין תרומה, והוא הדין לענין מוצאי שבת, כמו שכתבו הפוסקים. ולא כדאמר יש לענין, כיון דטעמו דרבי יוחנן שפסק כן הוא משום ספקא,
כדמוכח שם בגמרא, אפשי דלא מחמירין רק לענין דאוריתא דספקו לחמרא, אבל לענין כל השבחות, אפילו אם נסבר דגורו עליהן בין השמשות, הוא רק בבין
השמשות דרבי יוסי. אמנם מסתמית לשון השלחן צריך משמע דקאי גם על הא דסעיף א דמורי בשבחות שהם דרבנן, וכן מוכח מהרמב"ם שכתב בפרק ה מהלכות שבת הלכה ד: משמשקע החמה
משמע גסמן ל"ה עמוד ב בחוספות דבור המתחיל הקשה וכו', עין שם בסוף דבריהם, וכן מוכח מהרמב"ם שכתב בפרק ה מהלכות שבת הלכה ד: משמשקע החמה
הוא הזמן הנקרא בין השמשות בכל מקום, ובפרק כד הלכה י בענין השבחות פתח סתם 'בין השמשות', הרי מפני שמשקיעת החמה שהוא בין השמשות דרבי
יהודה אסור השבחות האמורים בבין השמשות. ואמנם בדבר דאלין בה לקלא בבין השמשות וחלין שהוא לילה, כגון לענין מעצות יחיד ועין ברא"ש פרק בזה
מהלכין סימן כד, ובסימן תסב סעיף א בבאר הגר"א שם, משמע מדברי הרא"ש, וכן הוא גסמן בחידוש הרשב"א בשם רבנו יונה, דהוא אפילו בבין השמשות
דרבי יהודה, ולפי זה לענין ספירת העמר, לדעת המקלח בבין השמשות בסמן חפס יתה מטר אפילו בבין השמשות דרבי יהודה, וכן לענין שבחות בין השמשות לענין
מצוה, דנקרא לן בסמן שם דלא גורו עליה, ולדעת האחרונים שסוברין שם דהוא אפילו במוצאי שבת יתה גסמן מטר לפי זה גם בבין השמשות דרבי יהודה, אף
דלרבי יוסי הוא צריך נדאי יום ולא בין השמשות. אף יש לענין, לפי מה שכתב הגר"א בבאורו וכן בספר קרבן נתנאל, והתפלאו שניהם על הרא"ש בזה ששקל לענין
מעצות, משום דהא קומא לן דלחמרא הלכה כרבי יוסי³⁰¹, ואם כן לדידה לא הוי אפילו ספק לילה קדם לכן, ויתרי קלי לא מקלין לומר דספקא מטר ונלכה כרבי יהודה,
דגם זה הוא ספק, אם כן אפשר בענינו גסמן, לענין שבחות במוצאי שבת או לענין ספירת גסמן לא מקלין משום ספקא דרבנן, כיון דלרבי יוסי אפילו ספקא לא
הוי: * קדם הלילה. לילה נקרא מן התורה לכל דבר, משאירא הג' פוכבים בינונים, ומפני שאין אנו בקיאים בין גדולים לבינונים, על-כן צריך לפרש מלאכה אפילו
לדעת רבנו תם ג' רבעי מיל קדם שיצא שום פוכבים, וכן כתב המנחת כהן, ופשוט. ונע, לפי מה שידוע שנשמנה השעור ד' מילין לפי האפק והזמן, וכמו
שכתבנו לעיל, ובמדינותינו רגילות להראות הפוכבים קדם השלמת השעור ד' מילין, לא יוכל לעשות מלאכה בערב שבת עד תשלמת הזמן המבואר בשלחן צריך
אפילו לדעת רבנו תם, כי כבר חשך היום באותו הזמן והוא לילה או על-כ"פנים ספק לילה, אלא יפרש על-כ"פנים חצי שעה נדכחול בו זמן בין השמשות

שער הציון

תרגום: 1 דקות.

(יט) חיי-אדם: (כ) מגן אברהם. ולדעת הח"צ עקב בסמן תנט ולדעת הגר"א שם הוא מעט יותר: (כא) הינו אפילו לשיטת רבנו אליעזר ממין, ואפילו אם נסבר
דמיל הוא כ"ד מינוט, יוצא כזה מדינא גם התוספת שבת להרבה אחרונים²⁸²:

הלכות שבת סימן רסא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כא]

ואם מהני לזה קבלה בלב, עין לקמן בסימן תרח סעיף ג בהג"ה ובמשנה ברורה שם⁽²³⁾ וכו', דמנהגו שהאשה הפדלקת נרות לשבת היא מקבלת שבת בהדלקה זו⁽²⁴⁾.

(23) שם כתב הרמ"א, שקבלת תענית בלב אינה קבלה, וכתב המשנ"ב לקמן (סי' תקנ"ג ס"ק ב), שלדעת הב"ח והגר"א קבלה בלב נחשבת קבלה. הוסיף שם, שאם לא קיבל את התענית בלב, אלא שהחליט שלא יאכל עוד היום, אין זה חשוב כקבלת תענית כלל, ועדיין מותר הוא באכילה. וכן מבואר בשש"כ (פמ"ו הע' י), במשמעות דברי המשנ"ב כאן, שמי שהחליט שלא לעשות עוד מלאכה היום, אין זה נחשב כקבלת 'תוספת שבת', ומותר בכל.

(24) אבל איש שהדליק נרות שבת, כתב לקמן (סי' רס"ג ס"ק מב) שאינו מקבל בכך את קדושת שבת. אמנם, בספרו מחנה ישראל (פ"ה אות ה) כתב, שאם האיש מדליק את נרות השבת, קיבל בכך את קדושת השבת.

ולענין איש שהדליק נרות, האם הוא נאסר בעשית מלאכה אחרי ההדלקה משום מראית העין [ארבעים דקות למנהג ירושלים, או עשרים דקות ברוב מקומות האחרים, או עשר דקות קודם השקיעה], כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' צו) שאין איסור בדבר, כיון שאיסור זה אינו נהג אלא באופנים שברוב הפעמים אסורים מן הדין, שבהם חששו חז"ל שמה לא יבדילו אנשים בין האסור למותר, אבל כאן שברוב הפעמים מותר מן הדין לאנשים לעשות מלאכה בזמן זה, כיון שעדיין אינם מקבלים שבת, לפיכך אין מקום לאסור משום מראית העין.

[משנ"ב ס"ק כג]

ואפילו מלאכת מצוה, כגון הדלקת הנרות לסעודת שבת⁽²⁵⁾, גם כן יתיר מאד לגמור הדלקתם קודם שתשקע החמה⁽²⁶⁾ וכו', אש"י לו, דהוא יוצא בזה ידי שיטת כל הראשונים⁽²⁷⁾.

(25) ובגדול הזהירות הנצרכת בזה, כתב החזו"א (תשובות וכתבים סי' מה) שצריך האדם להתרגל להחמיר גם במקום מצוה, כי מצוה מאד שבשכיל מצוה מכניס אדם את עצמו לספק עבירה, שחושב שיכול לגמור את המצוה קודם השבת, והאמת היא שראוי לפרוש אף במקום מצוה, כיון שטוב שיהיה מכשול בביטול המצוה משהיה מכשול בחילול השבת.

(26) ולא כתב שיקדים קודם השקיעה, כמו שכתב לשיטת ר"ת בתחילת דבריו, וכן בביה"ל להלן (סוף ד"ה קדם הלילה) כתב שלדעת הגאונים צריך לפרוש ממלאכה מיד אחר השקיעה שאו מתחיל זמן בין השמשות, ומבואר שלשיטת הגאונים אין לתוספת זו שיעור זמן.

וכן הורה החזו"א (ארחות רבינו ח"א עמ' קה), שאם התאחר בהדלקת הנר, ידליקו עד השקיעה. וכן ביאר הגר"ח קניבסקי (במכתב בספר שבת לישראל שאלה כח עמ' תעג), שלדעת הגאונים אין לתוספת זו שיעור, וכל מה שכתב המשנ"ב להקדים קודם השקיעה, הוא רק לדעת ר"ת ונלענין הדין לכתחילה, ראה בשע"צ להלן (ס"ק כא)).

(27) והחזו"א (ארחות רבינו ח"ג עמ' רכז וברניים הנהגות פ"ט אות ז) הורה לבני ביתו להדליק את הנרות חצי שעה קודם השקיעה, וכן נהג הגר"י קניבסקי (שם ח"א עמ' קה).

ומה שנהגו הנשים להדליק נרות עשרים דקות קודם השקיעה, כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' ו, וראה שם ח"א סי' צו) שאין

זה מחמת שיטת היראים, אלא ל'תוספת שבת' עושות כן. ואף האנשים שאינם מדליקים נרות, ואינם מחמירים לפרוש ממלאכה בזמן הדלקת הנרות, מכל מקום דאי שהחמיר תבוא עליו ברכה. וכן לענין מנהג ירושלים להדליק את הנרות ארבעים דקות קודם השקיעה, דעת הגר"ש איערברך (משנ"ב יצחק יקרא) שאין זה מחמת שיטת היראים, שאם כן אף על האנשים שאינם מדליקים היה להחמיר כן, אלא נהגו כן כדי שתהיה אפשרות להתפלל מנחה בציבור ולומר קבלת שבת קודם השקיעה.

[שעה"צ ס"ק כא]

ואפילו אם נסביר דמיל הוא כ"ד מינוט, וי"א כזה מדינא גם התוספת שבת להרבה אחרונים⁽²⁸⁾.

(28) מדבריו עולה, שאם מוסיף שתי דקות קודם בין השמשות, דהיינו שמקבל שבת עשרים דקות קודם השקיעה [כיון שבין השמשות שהוא שלשת רבעי המיל, עולה לשיטה זו שמונה עשרה דקות, ושליש השעה שמוסיף קודם השקיעה הוא עשרים דקות, הרי הוסיף שתי דקות], מקיים מצות 'תוספת שבת' להרבה אחרונים. אם כן, אף מי שאינו מחמיר את שיטת היראים, צריך לנהוג 'תוספת שבת' שתי דקות קודם השקיעה, כדי שיצא בזה ידי מצות תוספת לדעת האחרונים.

וכן כתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' צו), שזמן התוספת הוא שתי דקות קודם השקיעה, וכן דעת הגר"ש איערברך והגר"ש אלישיב (שבות יצחק תוספת שבת עמ' רטו ואילך). והוסיפו, שכיון שצריך לחשוש ג' דקות קודם השקיעה, כגון לענין ברית וכדו' [ובאוצר הברית (ח"א פ"ג סי' ד הע' יד) הביא דעת הגר"ש אלישיב שאם נולד בדיק דקה אחת קודם השקיעה יש למולו בשמיני. וראה בשו"ת שבט הלי (ח"ד סי' קלד אות ג) שכתב שקשה לסמוך על השעונים, ויש לברר היטב את השעה המדויקת]. א"כ זמן התוספת הוא חמש דקות קודם השקיעה [ניש מקומות שצריך להוסיף יותר זמן על הכתוב בלוחות, כיון שאור השמש מתכסה על ידי ההרים באותם המקומות]. מאידך, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני ח"ד פ"ב סי"א ושעה"צ שם סי"ק טו) שזמן 'תוספת שבת' הוא כעשר דקות קודם השקיעה [כמו שמשמע במשנ"ב (ס"ק כב)], ובשעת הדחק די בחמש דקות קודם השקיעה.

ולענין להתפלל מנחה בזמן 'תוספת שבת' אם לא קיבל עליו את קדושת שבת [שאם קיבל, שוב אין יכול להתפלל, כמבואר לקמן סי' רס"ג ס"ק מג], משמעות דברי הפוסקים שרשאי להתפלל עד שקיעת החמה, אף שתוך כדי תפילתו תחול עליו ממילא קדושת השבת, וכן התיר החזו"א (ארחות שבת ח"ג פכ"ז הע' סד).

וכתב בשו"ת שבט הלי (ח"י סי' ג), שיש מצות עשה לקבל שבת, ולכן מאד צריך עיון מנהגם של אלו המתפללים מנחה בזמן בין השמשות.

ואם קיבל עליו שבת בפה או באמירת 'מומור שיר ליום השבת' קודם הזמן המחויב בתוספת, כתב במשנ"ב לעיל (סי' קח ס"ק כה) ששוב אינו יכול להתפלל מנחה. ואם רצה להשאל על קבלתו, דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק שם סי' זו) שיכול להשאל אצל חכם, ואחר כך יתפלל מנחה. אמנם מכיון ששאלה על קבלה זו היא מחלוקת הפוסקים, אין להתיר לו לעשות מלאכה אפילו ששאל על קבלתו.

[ביה"ל ד"ה שהוא ג' מילין ורבעין]

אין צריך להחמיר להקטין על שעות זמניות בימים האחרים אפילו לדעת רבנו תם⁽²⁹⁾.

המשך בעמוד הבא

הלכות שבת סימן רסא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כה]

וְנֶאֱסַר בְּעֶשֶׂת מְלָאכָה⁽³²⁾ וכו', וּפְלִגְ-הַמִּנְחָה נִקְרָא שְׁעָה וְרִבְעֵי קָדָם הָעֶרְבָּי⁽³³⁾.

(32) ולענין אכילת סעודת ליל שבת בזמן זה, הביא לקמן (סי' רסז) ס"ק ה' דעות בזה אם יצא ידי חובתו או לא, וכתב שנכון לחוש לדברי הסוברים שצריך לאכול כוית בלילה.

(33) ביאר דבריו לעיל (סי' רלג ס"ק ג), שזמן מנחה קטנה הוא שתי שעות חצי קודם הלילה, ולכן פלג המנחה שהוא חצי מזמן זה, עולה לשעה ורבע.

[משנ"ב ס"ק כח]

וְכָל-שֶׁשֶׁן בְּרִחִיצָה בְּחִמִּין⁽³⁴⁾, וְכִי הָאֵי גִּוְנָא כָּל הַשְּׁבוּתִין⁽³⁵⁾ וכו', קָבְלוּ כָּבֵד שֶׁת בִּבְיָן-הַשְּׁמֻשׁוֹת⁽³⁶⁾, וְהַמְעוּט נִמְשְׁכִין אַחֲרֵיהֶן בְּעַל-פֶּתֶחָן⁽³⁷⁾ וכו', אָבֵל אִם יָחִיד קָבֵל עָלָיו שֶׁת מִבְּעוֹד יוֹם לֹא תִמְרָ מִבְּיָן-הַשְּׁמֻשׁוֹת⁽³⁸⁾.

(34) שמושם רחיצה בחמין גזרו על הנכנס להזיע, כמבואר בשו"ע לקמן (סי' שכו ס"א) שאסור לרחוץ בחמין בשבת ואפילו הוחמו מערב שבת, ובטעם הדבר כתב במשנ"ב שם (ס"ק א) שהוא גזירה שמה יבוא לחמם מים בשבת. ומחמת גזירה זו גזרו [כמובא בשו"ע (שם סי"ב)] שלא להיכנס למרחוץ להזיע, וכמבואר במשנ"ב שם (ס"ק לה) שהוא מפני עוברי עבירה שהיו נכנסים להתרחוץ ואומרים מויעים אנחנו.

(35) וכן לענין טעימה, כתב לקמן (סי' רעא ס"ק יא) שאסור. אבל לענין שבות של אמירה לעבורם לצורך מצוה, כתב לעיל (ס"ק יז)

שלא גזרו עליו אפילו אם קיבל עליו שבת, וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק יג).

(36) כמו שכתב לקמן (סי' רסז ס"ק ב), שכיון שנהגו העולם לקבל עליהם שבת באמירת 'ברכו', לכן מקדימים להתפלל תפילת ערבית כדי להקדים את קבלת השבת.

(37) אבל בשני בתי כנסיות, כתב לקמן (סי' רסג ס"ק נא) שאין אחד נגדו אחרי חבירו. אבל באופן שרוב מושבות ישראל קיבלו עליהם את השבת, כתב לעיל (ס"ק יז) שדינו חמור יותר מקבלת הציבור, ואסור אפילו על ידי נכרי, אם לא לצורך מצוה.

(38) ובטעם הדבר, כתב השערי תשובה (ס"ק א) בשם הדגול מרבבה, שכשהיחיד מקבל עליו, אינו מקבל אלא 'תוספת שבת', ואינו אלא מצות עשה, ולכן יש להקל בשבות שהוא מדרבנן, מה שאין כן לאחר אמירת 'ברכו', בפשטות מקבל על עצמו את קדושת שבת ממש, ולכן דינו כשבת עצמה.

[משנ"ב ס"ק לא]

דְּהוּא הָיִין בְּמִקְוֹמוֹת שְׁוֹתֶהֱיִין לִזְמַר לְכָה דוֹדִי וְקִסְמִין בּוֹאֵי כְּלָה, הָיִי קָבֵלָת שֶׁת מִקְשֶׁשׁ⁽³⁹⁾.

(39) וקבלת שבת שמקבל על ידי אמירת מזמור 'לכה דודי', ביאר הגר"נ קרליץ (חוט שני ח"א פ"ב ס"ב) שהיא בסיום המזמור כשאומרים 'בואי כלה'. ובמקומות שמנחמים את האבלים הבאים לבית הכנסת לאחר אמירת 'לכה דודי' קודם 'מזמור שיר ליום השבת', דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק תוספת שבת פי"ז הע' מט) שהדבר מוכיח שאינם מקבלים את השבת אלא באמירת 'מזמור שיר'.

המשך מעמוד קודם

היה אסור לעשות בהם מלאכה משום 'תוספת שבת' ויום טוב, ואפילו היה דאי יום, כל שכן בבין השמשות. ותיצרו התוס', שכיון שדי בתוספת משהו, לכן אילו היה ספיקם מותר, לא היה נאסר כל בין השמשות בעשיית מלאכה. ומכאן הוכיח הביה"ל, ששיעור התוספת הוא פחות משיעור בין השמשות.

[ביה"ל ד"ה ושעור זמן]

משום דקא קָמָא לָן דְּלִחְקִירָא הִלְכָּה קְרִבִּי יוֹסִי⁽³¹⁾.

(31) ואמנם לענין להתפלל תפלת מנחה עד צאת הכוכבים, כתב בשעה"צ לעיל (סי' רלג ס"ק כא) שבשעת הדחק חייב להתפלל, משום ססומכים על דעת רבי יוסי. ובשעה"צ לקמן (סי' תצח ס"ק לו) כתב לענין שחיטה ביום טוב קרוב לסוף היום, שכידוע הרי נוקטים כדעת רבי יוסי שעד צאת הכוכבים הוא יום גמור [אם לא שנראו שני כוכבים שאז הוא בין השמשות], אלא שמחמירים כדעת רבי יהודה שמיד בשקיעה הוא בין השמשות. וכן לענין להניח עירוב תחומין בבין השמשות, כתב בביה"ל לקמן (סי' שטו ס"ג ד"ה נאכל), שמעיקר הדין ודאי הלכה כר' יוסי אלא שמחמירים לענין שבת [וראה עוד מה שכתב שם ס"ב ד"ה ואם].

(29) וכן כתב הח"ח במכתב (הובא בספר אבני שהם, לאדו תרפה עמ' קכח). שידוע שזהו המנהג בכלל ישראל, שאפילו בימות הקיץ בזמן תמוז, אין ממתנינים במוצאי שבת רק שיעור ד' מילין, ולא לפי שעות זמניות, ורק בבית הכנסת של מינסק וכן הגאון מבריסק, נהגו להמתין לפי שעות זמניות, אבל כלל ישראל אין מחמירים בזה.

ומנהג רוב בני ארץ ישראל [כפי שכתוב בלוחות], שאפילו בימות החמה אין ממתנינים במוצאי שבת יותר מארבעים דקות אחר השקיעה. ובספר בירור הלכה (תנינא סי' רצג עמ' צו) חושב ומצא, שלפי חשבון התרחקות החמה מהאופק, המנהג בכלל ישראל במדינות מושב הח"ח להמתין 72 דקות אחר השקיעה, שווה כמעט בתכלית הדקדוק לזמן של ארבעים דקות אחר השקיעה בארץ ישראל.

[ביה"ל ד"ה איזה זמן]

דאי לאו הכי יִשְׁאָר קִשְׁיַת תּוֹסְפוֹת בְּרִאשֵׁי-הַשָּׁנָה דִּף ט ע"א ד"ה וְנִבִּי עֲקִיבָא⁽³⁰⁾.

(30) ביאור דבריו, שהתוס' שם הקשו מדוע אמרו שיום הכפורים ספקו [היינו בין השמשות] אסור, וכן אמרו שספק חשיכה בשבת אין מדליקים את הנר, והרי אפילו אם היה ספיקם מותר, גם כן

הלכות שבת סימן רסא

באר הגולה לד

ד שם ל"ה ת
ט ב"ת"ס

הלילה: הגה ואם רוצה *להקדים ולקבל עליו השבת *מפלא המנחה ואלף, (כה) הרשות בידו (סור ואור בשם תוס' פ' תפלת השחר). (ועין לקמן סימן רסד): ג *מי שאינו בקי בשעור זה, ידליק בעוד שהשמש (כו) בראש האילנות. ואם הוא (כז) יום המעצן, ידליק בשהתנגולין יושבים על הקורה מבעוד יום. ואם הוא בשעה שאין שם תנגולין, ידליק בשהעורבים יושבים מבעוד יום: ד *אחר (כה) ענינת 'ברכו', אף-על-פי (כט) שעדין יום הוא (ל) *אין (י) [1] מערבין ואין טומנין, משום שהוא קבלה לשבת עלה. וילדידן הוי אמירת 'מזמור שיר ליום (ט) השבת' (לא) בענינת 'ברכו' לדידהו:

שערי תשובה

[1] מערבין. עין בה"ט. ועין בשו"ת חכם צבי סימן יא שכתב ששבת האוסר תמיד מאד שיהיה חמור תוספת שבת שהוא מקביל ברצונו ואינו אלא עשה בעלמא מבין השמשות שהוא ספק אסור סקילה כו: ועין מה"ב שכתב ל"ש בזה והוא דין בענין זה וכתב דאם קבלו עצמם ויש להחמיר, במש"ב סי' ד, אכל אם קבלו לשבת בחדוד יש להחמיר בסכנת רבנו יואל וקמ"ש הח"צ דמסתימת פוסקים ראשונים משמע כר"י, וכן נראה דעת הש"ע לקמן סימן שצג, ואפשר דגם רבנו שמריה דאוסר מודה בחדוד, אף דמחמיר משמע דאוסר אף בחדוד, ע"ש. עשה, מש"ה יש להקל בשבת, א"ע דהפליגא שכתבתי על אחר ענינת ברכו, מ"מ המחבר נמשך אחר לשון הטור שם, משא"כ כאן מירי אחר ענינת ברכו שכן הפוסק שבת מקבל קדשת שבת ממש, מש"ה השמיט דעת הטור, ע"ש:

באר היטב

יום, חלק י"ב משנה, ד"מ בשם מהר"ם, נכ"כ בה"ח, עין ע"ת ומ"א: (י) מערבין. אפילו לדרב"מ, וה"ה דאסור לכנס למרחץ אפילו להדיע, ברכות דף כז. עין כנה"ג ובתשובת חכם צבי סי' יא: (ב) השבת. ובמדינות אלו אין נוהגין לומר מזמור, ולכן ענינת ברכו הוי קבלת שבת, ד"מ, וכ"כ בס' רסג סי' י. ועתה נוהגין לומר מזמור, ואפ"ה אין מקבלין שבת ועושין כל מלאכות עד ברכו, דמעקרא הכי קבלו עליהו, ב"ח, מ"א:

ועין דריגל מרבה, דלקמן שצ"ג מירי דאמר שמקבל תוספת שבת, א"כ אינו רק מ"מ המחבר נמשך אחר לשון הטור שם, משא"כ כאן מירי אחר ענינת ברכו שכן הפוסק שבת מקבל קדשת שבת ממש, מש"ה השמיט דעת הטור, ע"ש:

משנה ברורה

לכל דבר, משיראו שלשה מוכבים. ועין בבאר הלכה: (כה) הרשות בידו. ונאסר בעשיית מלאכה⁽³²⁾, אבל אם קבל עליו השבת קדם פלג המנחה, אין בקבלתו כלום. ופלג המנחה נקרא שעה ורביע קדם הערב⁽³³⁾, ועין לעיל בסימן רלג דהוא שעות זמניות, דהיינו, בין שהיום ארוך או קצר מתחלק ל"ב חלקים, וחלק ורביע קדם הערב הוא פלג המנחה. גם כתבנו שם דיש דעות בין הפוסקים אם שעה ורביע הוא קדם השקיעה או קדם צאת המוכבים, על-כן לעניננו, בדיעבד אם קבל על עצמו לשם תוספת שבת עד שעה ורביע שקדם השקיעה, יש להחמיר שלא לעשות מלאכה: ג (כו) בראש האילנות. או בראשי הגגות הגבוהים: (כז) יום המעצן וכו'. והוא הדין כשיש לו מורה שעות שהולך בטוב, ויודע על-ידיו אימתי הוא זמן השקיעה, יכול לסמן עליו [ברכ"י וס' בסימן שלא]: ד (כה) ענינת 'ברכו'. משום שהוא התחלת תפלת ערבית של שבת, לקח הכל פורשין אז ממלאכה, ויבדל קמן בסימן רסג סי' י, דהוא כמי שקבל עליו קדשת שבת בפרוש, ואסור אז בכל הסגים והגדרים שגדרו חז"ל לשבת, (כז) כגון לכנס למרחץ להדיע בעלמא, וכל-שכן ברחיצה בחמין⁽³⁴⁾, (כז) וכי האי גוונא בכל השבותיים⁽³⁵⁾. ובא המחבר להשיעור, דאפילו אותן דברים שהתירו בבין השמשות, כגון ערובי חצרות והטמנה, (מ) דהוא בנדאי לצורך שבת, והוא הדין כל שבות שהוא לצורך מצוה, אפילו הכי אסור כאן, והטעם, (כז) דכיון דקבל עליו שבת בפרוש, אף שהוא זמן הרבה קדם בין השמשות, חמור מבין השמשות בלי קבלה וולפי זה לא יציר התמא דבין השמשות הנ"ל לענין ערובי חצרות והטמנה וכי האי גוונא רק אם הוא במקום שאין שם צבור, דאי לא הכי בנדאי רב הצבור קבלו כבר שבת בבין השמשות⁽³⁶⁾, והמעוט נמשכין אחריו בעל-כרחו⁽³⁷⁾, וכמו שכתב בסימן רסג סי' יב, יג, עין שם]. ועין בבאר הלכה בשם הרבה אחרונים שכתבו, ודוקא על-יד 'ברכו' שהוא קבלת שבת של צבור, אבל אם יחיד קבל עליו שבת מבעוד יום לא חמיר מבין השמשות⁽³⁸⁾, וכן משמע מהגן אברהם סי' קטן ז: (כט) שעדין יום הוא. רוצה לומר, אפילו הוא (כו) זמן הרבה קדם בין השמשות, (כז) כל שהוא אחר פלג המנחה: (ל) אין מערבין. אפילו לדרב"מ: (לא) בענינת 'ברכו'. דמסתמא בינו שמופיר שבת הוי קבלה. וכתב מהגן אברהם: ועתה נוהגין לומר מזמור שיר וגו', ואפילו הכי עושין כל המלאכות עד 'ברכו' [והיינו כשהזמן הוא קדם בין השמשות], והטעם, משום דמעקרא הכי קבלו עליהו ואין מתבטלים בזה לקבלה. וכל זה בזמן שהגן אברהם, אבל במקומותינו המנהג כהיום, מיד שאומרים 'מזמור שיר' מקבלין הצבור שבת עליהו, ואסור בכל המלאכות אפילו עדין היום גדול [פ"מ ודח"ח]. וכתב בספר דרך חכמה, דהוא הדין במקומות שנוהגין לומר 'לכה דודי' ומסיימן 'בואי כלה', הוי קבלת שבת ממשה⁽³⁹⁾. ועין בתוספת שבת:

שער הציון

(כז) ברכות כ"ז: (כג) מגן אברהם ושי"א: (מ) מגן אברהם: (כז) באור הגר"י בסימן שצג ושאר פוסקים: (ל) מגן אברהם בסעיף קטן ז: (פ) דרך החיים:

